

Túmuls funeraris

Els túmuls preibèrics dels termes de Queretes, Arenys, Lledó i Calaceit se sumen a l'important patrimoni arqueològic del Matarranya. [p.6]

XVII Premis Galan a Torrent

El 23 de novembre es van lliurar els premis Josep Galan a la normalització lingüística a Torrent de Cinca, atorgats per l'IEBC. [p.9]



Revista de les Comarques
Catalanoparlants d'Aragó

Brescó a Barcelona

Inaugurada al centre de la capital catalana una xocolateria de l'empresa de Benavarri Chocolates Brescó, a la casa Calvet, un edifici de Gaudí. [p.13]

Ressons... en castellà

Es presenta a Saragossa la versió castellana de la novel·la de Merxe Llop *Ressò en l'obscuritat*, premi Guillem Nicolau 2010. [p.16]

Els Ports, parc natural ...també a Aragó?

[p.5]

Sumari

- 2 Cartes dels lectors
- 3 Editorial
- 4 Matarranya
- 7 Baix Cinca
- 12 Llitera
- 13 Ribagorça
- 14 Cultura
- 16 Aragó
- 17 Galeria de personatges
- 18 PP.CC.
- 19 Opinió

Imatge coberta: Vista de la part catalana dels Ports des del terme de Queretes (Aragó). Foto: ©Carles Terès.

TEMPS DE FRANJA digital 12

Edita:

 **Iniciativa Cultural de Franja**

C. Major 4, 44610 Calaceit. T. 978 85 15 21
 • Associació Cultural del Matarranya
 • Consells Locals de la Franja
 • Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
 • Centre d'Estudis Ribagorçans (CERIB)

Coordinació: Carles Terès i Isa Calaf
 info@teresantolin.com

Gestió i administració: Cèlia Badet

Cap de redacció i maquetació gràfica:
 Isabel Calaf • tempsdefranja@gmail.com

Consell de redacció:

El Matarranya: Josep M. Baró, José Miguel Gràcia, M. D. Gimeno, Carles Sancho.
 El Baix Cinca: Pep Labat, Rosa Arqué, Carme Messeguer i Hugo Sorolla.
 La Llitera i la Ribagorça: Carles Barrull, Josep Espuga, Glòria Francino i Josefina Motis.
 Aragó: Màrio Sasot.
 PP.CC.: Hugo Sorolla.

Fotografia:

Marina Barrafon, Sigrid Schmidt Von der Twer.

Opinió: Esteve Betrià, Quim Gibert, Merxe Llop, Vicent de Melchor, Juli Micolau, Joaquim Montclús, Ramon Mur, Francesc Ricart, M. Teresa Serrano, Ramon Sistac, Natxo Sorolla, Carles Terès i Joaquim Torrent.

Subscripcions i publicitat: 978 85 15 21

Producció: Terès & Antolín s.c.
 info@teresantolin.com

Disseny: Carles Terès Bellés

Dipòsit legal: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

En venda a:

Albelda: Estanc Conchita. **Calaceit:** Papereria Abàs. **El Torricó:** Llibreria Pilarín. **Fraga:** Llibreria Badia i Kiosko Casanova. **Girona:** Llibreria Les Voltes. **Lleida:** Llibreria de la Generalitat. **Mequinensa:** Papereria González. **Reus:** Llibreria Gaudí. **Saldí:** Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla. **Saragossa:** Papeleria Germinal. C. Sepulcro, 21. **Tamarit:** Estanc Patrito. **Tortosa:** Llibreria El Temple. **Vall-de-roours:** Llibreria Serret.

Cartes dels lectors

L'últim llaurador a polligana

Juan Manuel Bayod va morir el passat 6 de setembre. Va ser un dels últims llauradors a polligana de Bellmunt. La polligana és un mecanisme en forma d'u on les vares agarren l'animal que estira de l'aladre d'orellera. El conjunt forma, per tant, un aladre mogut per un sol animal.

Bayod va llaurar a polligana els últims anys la seua terra de la Torreta amb la burretta Manseta. Sobre la perícia de Juan Manuel en la polligana vaig publicar a La Comarca, al febrer del 1995, un reportatge en quatre excel·lents fotos de Carmen Secanella que després, guardonada aquí i allà, va recórrer el món com a reportera gràfica.

Juan Manuel Bayod va ser una persona entanyable i inoblidable de Bellmunt. Amb la seua desaparició pareix com si s'haguera tancat una etapa de la vida de la vila. Estava casat amb Remedios, també morta, abans que Juan Manuel, no fa massa anys. Ell era de la Sorollera i mai va tindre bona vista però en els seus últims anys encara mos coneixia per la veu, quan eixia a passejar per davant de la seua casa.

Ramon Mur

Ràdio Televisió Valenciana

El tancament de la Ràdio Televisió Valenciana per part del govern del PP al País Valencià és un nou atac a la nostra llengua i a la nostra

cultura. Si l'audiència era cada vegada més baixa, la culpa no la tenen els professionals dels mitjans, sinó els polítics que limitaven la pluralitat i la llibertat d'expressió dels periodistes i decidien els continguts. Si haguessin estat uns mitjans lliures i plurals altra audiència haurien tingut. Si, com diuen, no era viable econòmicament, per què es dilapidaven els recursos a la seu de la mateixa RTVV amb festes, contractació d'amics i assessors del PP? Era més important fer l'aeroport de Castelló o el circuit de Fórmula 1 a la ciutat de València que tenir una televisió pública de qualitat per als ciutadans? I és que en els territoris autònoms amb llengua pròpia tindre uns mitjans de comunicació públics en la llengua del país és del tot indispensable, imprescindible, irrenunciable. El problema és que al PP valencià la llengua pròpia no li aporta res i l'apropra a Catalunya i, per tant, la voldria suprimir completament en el territori que administra perquè representa una anomalia per al centralisme polític que defensen. Els atacs i la clausura dels repetidors de TV3 al País Valencià o la situació lamentable de l'escola valenciana són dos exemples d'aquesta fòbia per la llengua i la cultura. Alguns periodistes ultradretans ara pensen que igual no és massa bo tancar RTVV perquè ara els valencians tornaran a veure TV3, amb el que està caient al Principat amb el tema de l'independentisme. Des d'aquí anirem a RTVV a resoldre la difícil situació i aconseguir renovar el sector audiovisual públic valencià.

Arnau Timoneda

COMARCA DEL

matarranya



INSTITUTO DE ESTUDIOS
ALTOARAGONESES
Diputació de Huesca



Diputació de Lleida



INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCS

Fundació Pública de la Diputació de Lleida



Generalitat de Catalunya
Departament
de la Presidència

A Temps de Franja volem saber la teua opinió. **Envia'ns les teues cartes, tot indicant el teu nom i població, a:** tempsdefranja@gmail.com

SUBSCRIU-T'HI

T. 978 85 15 21

tempsdefranja@gmail.com



Recordem a tots els subscriptors de Temps de Franja que ens comuniquin la seva adreça de correu electrònic a **administracio@ascuma.org** per a rebre els pdf dels números digitals

Empatia

Principis de novembre. Un mitjà de comunicació difon la notícia que *Rolde Choben* –la joventut del PAR– i la Plataforma “No hablamos catalán” han convocat una manifestació a Fraga per al 20 de novembre pel compliment de l’actual llei de llengües. Data més que significativa. Instants més tard, rectificava: era per al dia 16. Aquest lapsus ens recorda l’origen de l’essència d’aquesta convocatòria. Inevitable. Hi ha ombres que són molt allargades i persisteixen en el temps. Quants anys hauran de passar per a que l’antic règim s’esvaeixi definitivament? Quantes pedres encara haurem d’apartar del camí? Aconseguiran ofegar la nostra manera de ser?

Malauradament sembla que aquells, als quals la data anterior els és significativa, no podran gaudir d’una altra concepció d’aquesta terra, que sembla maleïda. Moltes generacions es van criar amb uns esquemes mentals madricèntrics i/o castellanocèntrics. Sí, com les carreteres nacionals, totes radials i al centre Madrid i, inevitablement, la seua llengua i cultura. I el mateix passa amb els aeroports, i amb l’AVE i amb els nacionalismes, que es veu que n’hi ha de naturals i de perifèrics. És un missatge que ha arrelat en les consciències dels ciutadans. Fins i tot, ens consta que una jaia de Fraga no podia apagar la tele sense haver sintonitzat la primera cadena de TVE prèviament. I és que és l’estat natural d’aquest electrodomèstic! Sembla que les llengües no són una excepció. El castellà no solament és una llengua, és *la llengua*. Com si fos una emanació divina. Ens ve a la memòria aquella casposa expressió: *¡Háblame en cristiano!* –encara que sembla que Crist s’expressava en arameu i que la llengua oficial del Vaticà, el major centre de la cristiandat, és el llatí–.

Deixant de banda el tema dels atacs de l’imperialisme “pancatalanista” –hem de recordar que l’estatut de Catalunya no preveu annexionacions territorials de comunitats limítrofes, cosa que l’aragonès sí– i la qüestió històrica –sempre subjecta

a multitud de punts de vista i consideracions–, entre altres coses, el comunicat de les dues entitats convocants de la manifestació adés esmentada diu: *Aún hay centros escolares donde las asignaturas de Matemáticas y Sociales se imparten solo en catalán y los alumnos no pueden cursarlas ni en aragonés ni en español*. Del que mai es queixaran és que hi hagi assignatures que es facin solament en anglès o en castellà. Òbviament, el fet que s’imparteixin matèries en diferents llengües respon a raons pedagògiques d’uns centres amb uns projectes bilingües o trilingües –per aprendre una llengua s’ha de fer quelcom amb aquesta– i no ideològiques com volen fer creure. Posem en dubte que alguna família hagi rebut una negativa davant una possible demanda en aquest sentit. El que sí podem afirmar és que no solament hi ha plena unanimitat en el benefici d’aquests programes pedagògics, sinó que a més, són acollits amb un gran entusiasme pels sectors implicats en la formació dels nostres joves.

Però el curiós és el plantejament de la convocatòria, ja que els protagonistes, *Rolde Choben* del PAR –i la resta del partit que, segons els mitjans, també va donar el seu suport– i la Plataforma “No hablamos catalán”, s’erigeixen en portaveus de la ciutadania aragonesa: *Los ciudadanos aragoneses en general y, del Aragón oriental en particular, están hartos de tantos agravios*. A més, justifiquen l’acte de Fraga pel fet que un “respectable” ciutadà de la capital del Baix Cinca, durant les festes, va provocar un moment de tensió en sentir-se violentat per l’exhibició d’una estelada per part de la colla gegantera de Mollerussa. Per aquest motiu, es va veure forçat a reaccionar davant d’aquesta “provocació” i exigir la total retirada del símbol, malgrat que la colla havia ocultat l’estel per tal de mostrar solament la part quadribarrada.

A més a més, també s’acusa la Generalitat de Catalunya de crear a la Franja un clima social insostenible quan un dels membres més signifi-



Una significativa pintada a Fraga
CRÒNICA DE ARAGÓN.ES

catius de l’esmentada plataforma es dedicava a enrair l’ambient electoral fragatí a les municipals de 2007 amb adhesius de caire, com diuen ells, pancatalanista. Lògicament, amb l’objectiu de desprestigiar brutaument l’adversari.

Ara bé, el que més sobta és la base de la reivindicació que a nosaltres ens és molt familiar: l’exigència del compliment de la Llei de Llengües. Com és possible que el PAR faci aquest plantejament quan forma part del Govern d’Aragó? No creieu que s’han equivocat de passeig i en lloc de desfilar pel Cegonyer haurien de circular per Maria Agustín? I no és que ens sàpiga greu acollir-los a la capital del Baix Cinca, ja que manifestar-se és una expressió de la ciutadania més democràtica i noble que la d’intentar enganyar l’electorat amb falsa propaganda per inclinar el vot cap a uns partits contraris a reconèixer els nostres drets lingüístics i culturals. Encara més, entenem i ens solidaritzem amb les seues frustracions, i al mateix temps, ens congratulem per aquest exercici d’empatia, ja que és el resultat de patir en les pròpies carns la no materialització de promeses i l’incompliment de dictàmens i lleis, tal com hem sofert nosaltres durant tants i tants anys. Serà veritat el que diuen, que els extrems a vegades fins i tot es poden tocar i trobar un punt de connexió?

Any Salvador Espriu

“A l’origen dels temps,
la nit, fecundada pel
vent, va pondre un ou.”

(Frase del dia per
dissabte 28 de desembre)



Presentació d'*El Museu de l'elefant* de Joan Peruga a Calaceit

// MERXE LLOP



Al saló de plens de l'Ajuntament de Calaceit va tenir lloc la presentació del llibre de Joan Peruga *El museu de l'elefant*.

Després de la presentació feta pel regidor de cultura i de la intervenció del president d'ASCUMA, va estar la Merxe Llop qui va presentar l'obra de l'escriptor andorrà. Finalment va intervenir l'autor.

La Merxe Llop, en la seua intervenció va comentar diferents aspectes de l'obra que resumim aquí.

Les motivacions per a llegir i comprar el llibre són moltes. Ja al començament de la narració, l'autor ens introdueix en una nissaga andorrana que està envoltada de misteri, d'extravagàncies, d'aventures.

El protagonista, el Dr. Pau Xavier Areny-Plandolit, és un personatge entranyable, polifacètic amb motivacions múltiples: doctor en medicina, taxidermista, il·lusionista, que practicava autohipnosi, apassionat, meticulós, aventurer i l'últim hereu de la família Areny-Plandolit. Fill del baró Guillem, al qual no va arribar a conèixer perquè havia mort a l'exili de Tolosa uns dies després del seu naixement. La mare, donya Carolina, era cosina germana del baró

Joan Peruga,
Merxe Llop i
Josep M. Baró
a Calaceit
FINA FONT

i la seua segona esposa. La primera la va assassinar un amant refusat prop del Liceu de Barcelona, quan es dirigia, acompanyada del seu germà, a presenciar una estrena de Verdi.

En una de les seues aventures s'embarca amb un famós il·lusionista cap a Mèxic impulsat pel desig d'aventura; viatja a Nova York on s'entusiasma amb el museu de Ciències Naturals, l'American Museum of Natural History, a Manhattan, i és per la qual cosa que vol construir-ne un a la seua estimada Andorra amb la intenció de promoure una gran aflluència de visitants i donar a conèixer les meravelles del seu paisatge i la seua gent arreu del món.

L'obra s'inicia amb els preparatius per rebre l'elefanta Júlia que es convertiria en la vedet dels actes festius de la inauguració del Gran Museu Areny de Ciències Naturals que el Pau Xavier, va aixecar a la part del darrere de la casa pairal dels seus avantpassats, a Ordino, a la República d'Andorra.

El Museu de l'elefant és un arbre amb moltes branques del mateix tronc que ens emocionen: històrica, poètica, humor, intriga, aventura...

El narrador documenta exhaustivament els fets que configuren la història del poble andorrà i dels territoris veïns. Hi ha històries d'anarquistes, de bisbes, de poder, de negocis, de política. Tenim un gran repertori de personatges: la Neus, esposa del Dr. Areny, els fills, les minyones, el bisbe, els empresaris, advocats, mossens, sindicalistes, espies, polítics, Mariano Santos Villacampa, anarquista d'Albalate de Cinca, l'Otto, l'alemany, picapedres gallecs, treballadors llevantins, Jacinto, el tarongí...

El llenguatge és molt polit, lèxic excel·lent. Hi ha humor, descripcions de partits de futbol, del món de l'espectacle, del cinema. Representacions màgiques. Trucs de màgia, El Baró Màgic actuava al teatre Victòria on es feia passar per francès, *l'escamoteur monsieur Areny*.

El món andorrà que l'autor presenta està net de qualsevol contaminació propera a allò que podria ser groller o de butlletí amorós. És a l'epígraf on es poden extreure unes conclusions pragmàtiques i ideològiques que al llarg de l'obra es mostren des d'un punt de vista narratiu, literari adient amb el contingut general.

L'obra és un mosaic, un puzzle de moltes peces que al final ens mostren la imatge global que s'ha anat construint amb les històries que li donen la forma definitiva.

Implicantment trobem a *El Museu de l'elefant* una gran passió pel paisatge andorrà i la idiosincràsia dels andorrans; la narració convida al coneixement profund i al respecte per un petit país on passen moltes coses representatives de l'ésser humà en l'escenari social o en la solitud dels seus sentiments.

Gràcies a en Joan Peruga per aquesta obra.

La DGA busca el consens per declarar els Ports de Beseit com a Parc Natural

// EMMA ZAFÓN



La part terolenca d'Els Ports de Tortosa i Beseit podria ser declarada Parc Natural si els veïns de les localitats implicades i el govern d'Aragó arriben a un consens. La mesura afectaria els termes municipals de Vall-de-roures i Pena-roja, a més a més del de Beseit. Precisament, este últim municipi és el que compta amb més hectàrees a dins del futur espai protegit, amb més de 4.000, de les quals 2.300 són de titularitat privada. Els altres dos pobles s'inclourien al Parc Natural amb unes 2.000 hectàrees cadascun. En el cas de Vall-de-roures, el cent per cent de la superfície implicada correspon a finques de particulars.

La conselleria de Medi Ambient de la DGA va anunciar la proposta de creació del parc el juny de l'any passat. Des de llavors, s'han succeït les reunions entre agents polítics i afectats per dur a terme un procés el més participatiu possible. En principi, el director general de Medi Natural, Pablo Munilla, va garantir que la possible entrada en vigor de la figura del Parc Natural no canviaria substancialment la normativa que ara mateix regeix les zones de muntanya a la comarca del Matarranya. "No hi ha cap problema a l'hora de compatibilitzar les activi-

Albert Moragrega, alcalde de Beseit als Ports de Beseit
EMMA ZAFÓN

tats econòmiques sostenibles amb la protecció d'un espai natural", ha reiterat Munilla en diverses ocasions.

No obstant, propietaris, agricultors, caçadors i usuaris dels terrenys han mostrat en repetides ocasions els seus recels al respecte de la declaració. Des de la seua perspectiva, la millor gestió d'Els Ports és la que sorgeix del propi territori, sense necessitat d'ajut ni ingerència externa. La negativa experiència en projectes mediambientals que en alguns casos s'ha registrat en la zona, com la polèmica instal·lació d'una estació de bombeig d'aigua a Beseit, ha comportat que si el Parc Natural no és fruit del consens es podria arribar a rebutjar per part de les administracions.

Per ara, ni ajuntaments ni govern autonòmic valoren esta opció. Prova d'això és la visita que alcaldes i empresaris del Matarranya van realitzar al parc de Guara durant el mes de novembre. Es tracta de la primera visita per entrar en contacte amb el funcionament real d'un espai d'estes característiques. Es van reforçar els dos objectius que està previst que s'acompleixen amb la possible entrada en vigor de la figura de protecció. Des del territori, es consi-

deren com a positius. D'una banda, es dotaria la província de Terol amb un Parc Natural, ja que és l'única d'Espanya, juntament amb Valladolid, que no en té cap. De l'altra, la protecció de la zona del Matarranya completaria el projecte global d'Els Ports, que en la part catalana són Parc Natural des de 2001 i en la valenciana des de 2006.

El principal benefici que s'espera a llarg termini és que s'incrementi l'afluència turística tant als tres pobles implicats com a la resta de la comarca. Com a dada, l'oficina de turisme d'Horta de Sant Joan (a La Terra Alta) va experimentar un important auge des de 2004, amb 2.500 visites, fins el 2011, amb 11.700. En este any van deixar de comptabilitzar el número de visitants.

Un espai, tres autonomies

El conjunt d'Els Ports de Tortosa i Beseit tenen una extensió de 60.000 hectàrees que es distribueixen entre Catalunya, Comunitat Valenciana i Aragó. La part en la comunitat aragonesa suma 15.000 hectàrees, de les quals unes 9.000 aproximadament entrarien a formar part del Parc Natural segons els criteris de la DGA. Atès que cada banda es gestiona diferent, en tant que la part terolenca no és un espai protegit, s'han produït controvèrsies entre uns i altres territoris. Per exemple, l'Ajuntament d'Horta de Sant Joan va criticar l'estiu de 2012 que el Govern d'Aragó no hagués aplicat les mateixes restriccions en l'accés de turistes que va aprovar la Generalitat com a conseqüència de l'elevat risc d'incendis.

A més a més, corporacions com la de Pena-roja ha demandat en diverses ocasions que la superfície que s'inclouria del terme municipal s'amplie per a tenir més espai protegit. En tot cas, Beseit seguiria sent la localitat amb més terreny a dins del Parc, fet pel qual l'Ajuntament ha aprovat en ple ser la seu oficial.

Túmuls funeraris de la Pedrafita

// CARLES SANCHO



Túmuls
funeraris de
la Pedrafita
CARLES SANCHO

A la passada 23a Trobada Cultural del Matarranya, una vintena de persones ens vam desplaçar, amb Joan Lluís Camps com a guia, fins al límit dels termes d'Arenys, Queretes i Lledó. En este punt enlairat es troba un monòlit singular de pedra –Pedrafita– que assenjala la partició del territori. Molt a prop, un antic camí format per un gran estrat de roca que apareix en superfície i on es veu la marca que feia en la pedra el trànsit constant dels animals i les persones. Després visitarem tres túmuls funeraris preibèrics: Pedrafita, Mas de Torubio I i II. Tots tres perfectament conservats i netejats de vegetació i que pertanyen a la tipologia de cista excèntrica, molt freqüent en el

nostre territori. En la cista o cambra sepulcral es dipositava l'urna de ceràmica amb les cendres del difunt que enterraven. Unes taules informatives expliquen els elements assenyalats com a interessants en l'itinerari. Recentment s'ha creat una ruta per posar en valor este patrimoni històric que recorre una part dels túmuls de la contrada i altres elements singulars. Precisament este estiu es va organitzar un camp de treball sobre arqueologia destinat a Jòvens Dinamitzadors Rurals que han treballat per millorar i investigar dos d'estos túmuls funeraris.

Visitar la ruta de les necròpolis és ben fàcil, ja que s'accedeix des de la carretera de Calaceit a Queretes on es troba adequadament senyalitzada. Allà mateix s'ha habilitat un ampli aparcament on, tot just, comença la ruta per visitar amb panells informatius molt didàctics. A part d'estos enterraments, s'han trobat i netejat d'altres del mateix període històric al nord del terme de Queretes, també força ben conservats, i que vam recórrer el passat mes d'agost guiats per l'arqueòleg Salvador Melguizo i J. L. Camps amb motiu de les Jornades

Ibèriques que es van realitzar coordinades des del Consorci del Patrimoni Ibèric d'Aragó. D'algunes d'estes necròpolis al Matarranya ja en teníem notícia des de principis del segle XX per les campanyes arqueològiques que es van fer al nostre territori i a la Terra Alta principalment a càrrec de l'Institut d'Estudis Catalans dirigides per Bosch-Gimpera.

La Carta Arqueològica de España. Teruel publicada al 1980 ja donava notícia d'abundants túmuls al Matarranya. Fa referència d'un túmul al Vilallonc –Calaceit– de cista excèntrica amb aixovar format per diferents urnes de ceràmica. A més ressenya d'altres enterraments al mas del Roig –6–, mas de Torubio –7–, cap de la Vall Trobada, cap del Puig, Vall de Cabrera –3–, mas de Pasqual de Jaume –2–, mas de Felipet, Fossanet dels Moros –4–, Pla de les Campanes, mas de Pavet –2–, els Castellans –3–, Vinya d'en Valle –2–, camí de Calaceit, mas d'en Vaquer i Pla amb Aigua –2– en els termes de Calaceit, Queretes i Arenys.

El Matarranya amb les rutes dels íbers, aquí també tenim els centres d'interpretació, dels primers pobladors, de l'art rupestre i, ara, dels túmuls funeraris preibèrics ha posat en valor una part el ric patrimoni històric que conserva.

L'ARGADELL

Terra et aqua: història d'una relació fèrtil // Juli Micolau

El proppassat 19 i 20 d'octubre d'enguany va tindre lloc, entre Vall de roures i la Freixneda, la II Trobada de Saurins als territoris de parla catalana. Recordem que la primera trobada va nàixer a Tarroja de Segarra (Lleida) el 2011, a càrrec de Rosa M. Canela, promotora de les trobades i autora del llibre *Bruixots de l'aigua*. A la presentació del tríptic se'ns diu que els saurins sovint són relacionats amb un cert misticisme màgic. Hi hagueren diverses conferències i taules redones, tallers, visites guiades, així com un tast de productes tel·lúrics. Sens dubte, ha estat un motiu per aprendre de la natura, recuperar la saviesa i augmentar la nostra sensibilitat davant els treballs i tràfecs tradicionals. Els saurins encara continuen buscant aigua com ho han fet des de fa segles.

Amb motiu de l'Exposició Internacional de l'Aigua que celebrà Saragossa el 2008, el Govern d'Aragó i la Diputació de Terol aprofitaren la circumstància per tirar endavant un digne projecte de recuperació de llocs emblemàtics relacionats amb

el patrimoni de l'aigua. Aquella actuació va donar decència per un munt de llocs, també al ric glossari: sèquia i sequiola, font, aqüeducte, rentador-bugader, termes, abeurador, cisterna, pont, bassa, molí, nevera, pou, sènia, banys... N'és un bell testimoni el llibre *Obras hidráulicas del Bajo Aragón* on s'hi recull una selecció representativa del nostre patrimoni hídric. A més d'incloure-hi mapes de localització i accés, tipologia, cronologia històrica i esplèndides fotografies, hem de dir que la qüestió toponímica dels noms dels pobles catalanoparlants, tant del Matarranya com de la zona del Mesquí, és tractada amb cura, però no és així amb tots els topònims menors que apareixen només en castellà, com és el cas de La Fuente de la Cuesta del Pozo on hi hauríem de veure alhora La Font de la Costa del Pou (la Freixneda). Les paraules si es diuen, s'escriuen, per tant haurien de ser elaborades amb delicadesa. En general, tret de mínims detalls, és un llibre simpàtic. Sí, l'aigua humanitza el paisatge.

“Els esperits de Saidí” de Ramón J. Sender

// VIRGILI IBARZ

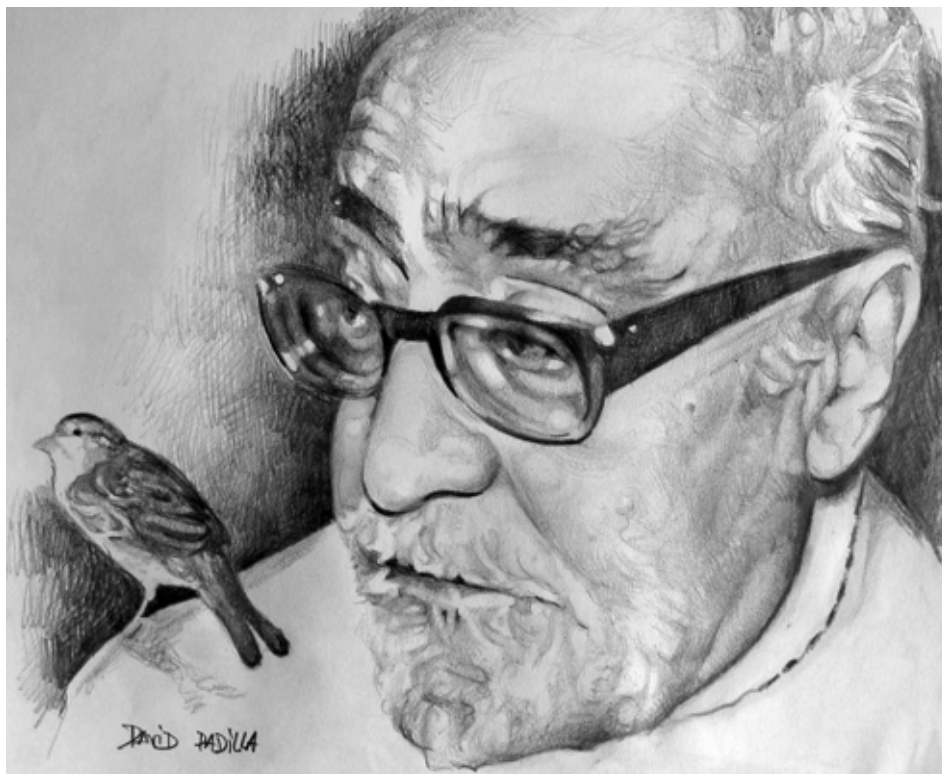
Ramón J. Sender va publicar l'1 de maig de 1977 a l'*Heraldo de Aragón* l'article *Los duendes de Zaidín*. L'any següent aquest article va aparèixer publicat a *Solanar y Lucernario Aragonés* (Saragossa, Ediciones de Heraldo de Aragón, 1978).

Sender comença l'article recordant que, quan era un noi, els esperits de Saidí tenien fama a les dues riberes del Cinca, des del Mont Perdut fins a Fraga. Tots els que havien passat per Saidí tenien coses que contar. Relata el cas d'un veí de Saidí que deia que a casa de la seva tia –llevadora del poble– s'alçava i baixava la picaporta sense que ningú donés els cops i que de nit feia molta por.

En un altra casa s'escoltava rodar per les escales grans quantitats de grava menuda sense que ningú la tirés ni es veiés les pedretes. Diu Sender que l'aspecte més curiós era que de cada un d'aquests fets hi havia sempre molts testimonis. Altres veïns deien que dintre dels armaris d'una casa s'escoltava sorolls com si algú estigués tancat i donés cops contra la porta. Però en aquells armaris no hi cabia un ésser humà ni de peu ni assegut.

Un avi digne de crèdit contava que a Saidí hi tenia una filla casada i que, quan va anar a veure-la, a mitja nit van trucar a la porta, va anar a obrir i no hi havia ningú, però va caure “una cuchareta de madera” als seus peus. Sender diu que escoltava totes aquestes coses, però com no havia estat mai a Saidí no podia contar res.

A Sender un dels casos que més el van impressionar va ser el d'un capellà que havia anat a Saidí a exorcitzar a un endimoniat, i cada vegada que anava a dir la frase en llatí s'avançava a dir-la el malalt (que era analfabet) correctament. Al mateix temps s'escoltava a l'escala que anava al segon pis el soroll d'algun que donava cops a la barana amb una canya, però no es veia a ningú. Per a Sender, no hi havia més remei que creure-ho, ja que ho deia un capellà.



Retrat de
Ramon J.
Sender
DAVID PADILLA

Sender exposa que quan estava treballant com a redactor al diari *El Sol*, de Madrid, el director li va encarregar que li fes una entrevista a un polític recent arribat a Espanya, que era el president del Congrés del seu país, Cuba. El polític es deia Ramón Zaidín. Diu Sender que aquest nom va fe ressuscitar tots els seus records dels esperits de Saidí.

Sender relata que va anar a veure a Ramón Zaidín al Ritz, i el va invitar a sopar. Hi havia cinc invitats a la taula, entre ells el pare del polític, que es deia també Ramón. Sender diu: “Estábamos, pues, tres Ramones, dos de ellos Zaidines, y no sólo altoaragoneses, sino de la comarca de Zaidín, ribereños del Cinca”.

Sender comenta que li parlava el president del Congrés cubà dels problemes socials i polítics, però ell estava recordant la cullereta de fusta que queia a l'obrir una porta on un esperit invisible havia trucat. Ramón Zaidín fill li parlava de l'exportació de sucre, però Sender veia la picaporta que es movia sola y les pedretes que baixaven per l'escala.

Al dia següent Ramón Zaidín havia d'anar a posar una corona de

flors al monument dels herois de la guerra de Cuba a la Moncloa. També tenia prevista l'assistència el cap del govern, Primo de Rivera i el ministre de Marina, marquès de Magaz.

Es va celebrar l'acte al peu del monument als “caiguts a Cuba”. Sender estava amb els reporters i els fotògrafs. Ramón Zaidín va col·locar la corona i va pronunciar el discurs fent referències a la “madre patria”, al “orgullo de haber nacido en la gloriosa tierra de Goya, del Justiziazgo Lanuza, de los invencibles almogávares del medioevo, etc.”

Tothom va aplaudir. Al costat de Ramón Zaidín estava l'almirall marquès de Magaz. Diu Sender que Magaz va cometre errors en el seu discurs de salutació al president del Congrés cubà. Aquests errors, per a Sender, els podem atribuir als esperits de Saidí.

Hem de tenir en compte que les doctrines espiritistes i ocultistes es van propagar al llarg del segle XIX i principis del XX. A causa de la seva rellevància social, els científics es van veure obligats a prendre partit en l'assumpte dels fenòmens paranormals.

CEIP SAN JOSÉ DE CALASANZ

Ballant i recordant

// M. DOLORS SERVETO



Com cada any, tot just passades les Festes del Pilar, al “CEIP San José de Calasanz” de Fraga; com a d’altres centres de la rodolada i en d’altres territoris; es fan els preparatius per a celebrar la festa de la Castanyada i/o Tots Sants.

El professorat de Llengua Catalana que es reuneix al Departament de Català del centre és l’encarregat dels preparatius i desenvolupament d’activitats curriculars dins el Projecte bilingüe del col·legi. També volem dir-vos que el professorat participa al Seminari de Llengua Catalana d’Aragó que es reuneix al Centre Educatiu Les Monges –Fraga– segons la programació anual del Centre de Professors. En aquests seminaris sempre es presenten novetats, activitats, propostes de treball, materials significatius, processos de treball, experiències que tenen èxit... Es aquí on va sorgir la idea. Es va proposar treballar la ruta literària d’un escriptor i mestre de les nostres terres: en Josep Galan. Es tractava de fer participar als escolars, de diferents nivells, d’algunes cançons, treballs, publicacions, biografia... de l’autor. Dit i fet! Vam triar algunes cançons de la recent edició del lli-

bre titulat *Les cançons de la nostra gent*, va acompanyat d’un CD on hi ha algunes veus que reciten i/o canten el seu recull i, curiosament, són ex-alumnes del nostre centre.

Hem de lligar aquest treball del professorat amb el Projecte bilingüe del centre. És on queden recollides les celebracions culturals de la nostra zona, entre d’altres coses, de manera que curricularment s’atén a aquest contingut (avui en dia es parla que... els escolars han de ser competents en saber, conèixer i reconèixer textos de les tradicions culturals, participar i viure els continguts de forma experimental...).

Durant la segona quinzena d’octubre, a totes les classes es parla de la tradició de Tots Sants, el respecte als nostres morts, els contes de por, alguns alumnes fan panells o es parla de la castanyada que celebraran grans i petits a les hortes i als masos. Es preparen paperines que s’ompliran de castanyes i panells preparats per l’associació de pares i mares del centre. A més a més, tots els alumnes d’infantil, de primer i segon estan assajant les cançons i danses que oferiran a la resta del col·legi.

Un grup de pares de primer ens

va fer una castanyera.

A primera hora de la tarda, un grup de pares i mares ens van oferir el conte de La Castanyera. Tot seguit les danses :

3 i 4 anys ballaran les Tenalletes de Sant Miquel; 5 anys faran la Coqueta de sucre. Primer i segon: La Masovera. A continuació tots, tots i tots ballen la tradicional cançó de La castanyera.

La festa va estar presentada per dos alumnes de sisè tot i recordant al mestre fragatí.

Això sí, com era un dia de festa tots els balladors i mestres es van preparar per l’ocasió. Els alumnes llüen mocadors fets amb bosses de plàstic: 3 anys de color gris, 4 anys anaven de color blau, 5 anys de color carabassa, 6 anys de lila i 7 anys de color verd. A la punta del mocador hi havia una Castaxica ; castanya mascota de la celebració. Els nois a més del mocador també portaven un cintó del mateix color.

Les criatures s’ho van passar pipa, vam recordar a un mestre molt treballador i entusiasmats per les coses de la nostra gent i vam fer una festeta molt bonica.

La Castanyada al CEIP San José de Calasanz
M. DOLORS SERVETO



Torrent va acollir la XVII edició dels Premis Galan

// REDACCIÓ

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca va celebrar la seua gala anual el dissabte 23 de novembre a la Casa Ferrabràs de Torrent de Cinca. Durant la gala va tenir lloc el lliurament dels Premis Josep Galan a la Normalització Lingüística, que enguany han arribat a la XVII edició.

El Departament de Català de l'IES Bajo Cinca de Fraga va rebre un Galan per la seua participació en el projecte ARCE "Viure la literatura a través de les TIC", que ha suposat l'elaboració d'un mapa virtual literari en intercanvi i col·laboració amb altres centres de l'àmbit lingüístic català (Catalunya, València i les Illes) i al qual l'IES Bajo Cinca hi ha contribuït amb la creació de dos rutes literàries al voltant de l'obra de Jesús Moncada i de Desideri Lombarte.

L'historiador Joaquín Salleras Clarí, per la seua banda, va ser guardonat pel seu espai radiofònic *Notícies de la nostra història* que emet Ràdio Fraga i per la difusió continuada d'episodis de la història local i comarcal a través d'altres mitjans de comunicació.

I finalment, també es va premiar el grup de teatre Génesis 2.0, per la represa de la seua activitat en la nostra llengua amb l'aconseguida representació del sànet *Nelo Bacora*, de l'autor valencià Josep Peris Celda, dins i fora de la nostra comarca, sempre atents a la particular toponímia (partides) o antroponímia (motades) de cada lloc, i amb gran èxit entre el públic.

D'altra banda, també es va lliurar el Premi Franja: cultura i territori 2012, que va recaure en la Fundació Jordi Cases i Llebot, amb seu a la Segarra, pel seu suport continuat a diferents entitats culturals franjolines, i es van fer públics els projectes guanyadors de les Beques Amanda Llebot 2013.

Finalment, l'actriu i escriptora Marta Momblant, va fer una lectura dramatitzada de textos de Jesús Moncada en un espectacle de petit format concebut per a commemorar els 25 anys de la publicació de *Camí de sirga*.

Després de l'acte es va celebrar un pica-pica a l'espectacular bodega de la Casa Ferrabràs, que va cloure una jornada redona.



Salleras, recollint el guardó
HIPÒLIT SOLÉ

bot 2013.

Després de l'acte es va celebrar un pica-pica a l'espectacular bodega de la Casa Ferrabràs, que va cloure una jornada redona.

ESTAMPES RIBERENQUES

Els indecisos i la independència // Quim Gibert

Arran d'una estada al Quebec, país francòfon sota administració canadenca, em va sorprendre l'amabilitat de la gent (a Ontàrio, la província de l'oest, també vaig experimentar les mateixes sensacions). És el que vaig respondre a una amiga de Mont-real quan em va preguntar quin record m'enduria del Quebec. La senyora em va confessar que aquesta cordialitat s'explica segurament perquè l'hivern boreal és molt llarg. Ens ho confirma Gilles Vigneault, llegendari de la cançó, quan entona el fragment: «Mon pays c'est pas un pays, c'est l'hivern». I els quebequesos, en general, diuen «le Québec ne compte que deux saisons, soit l'hiver et le mois de juillet!» Això és com dir que les nevades i altres circumstàncies derivades del fred, aconsellen el bon veïnatge. En paraules de la citada dona: «aquí, tots ens necessitem».

A casa nostra, malgrat que «il fait beau» gran part de l'any, ara mateix hem de sumar esforços per encarar un futur col·lectiu en les millors condicions. Per assolir el repte també «ens necessitem tots». Això és el que ens ve a dir David Vila i Ros (Sabadell, 1977) amb *I si parlem amb el veí del segon? La independència explicada als indecisos* (La Puigvertina ed., 2013), novetat editorial amb il·lustracions signades per Toni. David Vila ho fa aportant reflexions i exemples adreçats, sobretot, a ciutadans que fins avui no s'havien plantejat la creació d'un Estat català independent: «Els indecisos, aquells catalans i catalanes que, tot i no mostrar cap animadversió envers una possible Catalunya independent, tampoc no acaben de trobar-li l'al·licient, són precisament els que acabaran de cantant la balança».

Vila equipara metafòricament els indecisos amb aquells veïns que quan coincideixes a l'ascensor no saps que dir. O, fins i tot, amb els que són uns perfectes desconeguts, malgrat viure en el pis de sota. Ampliar el ventall de complicitats és la proposta que ens fa l'escriptor sabadellenc amb aquest nou llibre atès que: «la independència beneficiarà tots els catalans, independentment de la condició econòmica, dels orígens o de la llengua que parlin habitualment». Com fer madurar el procés independentista? Fent-la petar amb el veïnat (i amb qui convingui), una idea que ve de lluny. No passem per alt que un dels *graffitis* més originals del maig francès fou *Parleu amb els veïns*.

Un famós actor de la faràndula barcelonina dels anys 80 i 90, que feia participar activament el públic, convidava a mitja funció a fer un petó a la persona del seient de la dreta. L'enginyós artista ho justificava dient que l'amor de la nostra vida podria haver-se assegut justament al costat. I és que si sempre fem el mateix, els resultats que obtindrem també sempre seran els mateixos.

Enraonar amb els veïns ens fa més humanament propers. Si som amables solem trobar persones amables. I és que en el món hi ha molta més gent bona que no pas dolenta. La diferència entre uns i altres, és que els segons sembla que siguin més perquè l'esvalot que emeten retronen amb desmesura. En aquest sentit, enyoro una infantesa en la qual encara veig el pare saludant i conversant espontàniament amb coneguts i desconeguts. Juraria que aleshores la gent era més feliç.

¡Que vivan los muertos, carajo!

// MÀRIO SASOT



La “Casa de Usted – Casa Vostra” de Saidí, museu d’art i cultura llatinoamericana muntat pel periodista de *La Vanguardia* Joaquim Ibarz, mort al 2011, va obrir les portes durant el cap de setmana de Tots Sants per a mostrar al públic una instal·lació al pati d’entrada de la casa-museu, on s’havien col·locat tres altars funeraris sota uns panells murals amb fotografies del

periodista saidinès i d’alguns amics seus també traspassats, com Vázquez Montalban, Jaime Arias, Ignasi Agustí, Josep Lluís Batalla, etc.

Alguns panells mostraven també fotografies amb diferents etapes de la vida periodística d’Ibarz a diferents països del centre i sud d’Amèrica, entrevistant a presidents i altres figures rellevants d’aquesta àrea, i a líders de diversos movi-

Altars funeraris a la Casa de Usted de Saidí
JAUME LAHUERTA

ments populars i revolucionaris.

Al mateix temps tot l’espai estava ornat amb motius funeraris, fanalets i figures de paper i ceràmica representant enterraments, danses de morts, calaveres, etc., estrets de la pròpia col·lecció personal del periodista.

“El muntatge ha volgut ser un homenatge al periodista i a la persona de Joaquim, però també a l’especial celebració del dia dels morts que té una gran i rica tradició a Mèxic” – ens explica la seua neboda Mercedes, autora de la iniciativa i de la pròpia instal·lació.

Precisament aquest tema, el de l’especial i original manera, distesa i alegre, de recordar els morts per part del poble mexicà va ser objecte d’un reportatge de Joaquim l’any 82, quan feia uns mesos que acabava d’arribar, unes còpies del qual van estar a l’abast dels visitants durant eixos dies. Molts d’ells, especialment els vinguts de fora per a passar eixos dies de festa a Saidí, van aprofitar per a conèixer la resta d’estàncies de la “Casa Vostra” on pogueren apreciar el valor i interès de les més de 3.000 peces allí exposades.

DONES

Teresita Fernández (1930, Santa Clara, Cuba-novembre 2013, l’Havana) // M. Llop

És la cantautora més destacada en la creació musical per a nens cubans. Trobadora, narradora, pedagoga, lluitadora cívica... Ha contribuït amb lletra i música al patrimoni musical cubà: antigues balades i del folklore camperol; textos de José Martí o Gabriela Mistral. Va començar a cantar als quatre anys a l’emissora radical CMHI al programa *Hora Martha* que dirigia la seua mare, Amparo García. Benito Vargas, tabaquer i trobador, la va instruir en els acords de la guitarra; és autodidacta. L’any 1948 es va graduar de mestra a l’Escola Normal de Santa Clara on va treballar. El 1958 va participar amb els seus alumnes en una vaga general realitzada a Cuba el 1958 contra el govern de Fulgencio Batista. El 1959 va obtenir el títol de Doctora en Pedagogia. Realitzadora dels programes de ràdio *Musa traviesa* i *De regreso*. En

1960 inaugura el programa televisiu *La casita de azúcar* juntament amb els titelles *Pitusa* y *Eusebio*. Va donar a conèixer a Silvio Rodríguez. El 1974 va crear *la Peña de los juglares* amb la il·lusió de donar un sentit especial als matins dels diumenges. Molts noms importants van desfilar per la penya: Pablo Milanés, Silvio Rodríguez, Marta Valdés, Alicia Alonso... Aquest espai va constituir una important aportació a la Narració oral a Cuba amb la narració escènica de contes i d’integració de les arts. *A guitarra limpia*, és l’espai creat per difondre l’obra dels trobadors. Teresita Fernández va estar una conversadora incansable, difusora de la tendresa, martiana i cristiana. *Yo soy una maestra que canta* és la seua biografia escrita per la periodista Alicia Elizundia Ramírez. Descansi amb pau.

Es crea la Plataforma de suport als afectats per entitats bancàries de Fraga i comarca

// ROSA ARQUÉ



Plataforma afectats per entitats bancàries
XANDRU SÁNCHEZ

Al Baix Cinca s'ha creat una Plataforma de Suport als Afectats per Entitats Bancàries de Fraga i Comarca. Eixa iniciativa sorgeix de la necessitat expressada per diverses persones i col·lectius socials que havien detectat casos d'abusos i "males pràctiques" per part d'entitats bancàries cap a persones residents a la Comarca.

La problemàtica es va fer visible al carrer amb l'aparició de Cecilio López Velamazán, jubilat resident a Fraga, que des del 24 de juny i durant 85 dies, va estar protestant a la porta d'una oficina de Banesto a l'a-

vinguda d'Aragó de Fraga perquè una sucursal de la mateixa entitat a Saragossa li va posar 30.000 euros dels seus estalvis en un producte bancari de risc i ara no els pot recuperar.

Des del mes de setembre la Plataforma convoca assemblees periòdiques, combinades amb assessorament directe als afectats i accions de carrer, com a la taula informativa a les portes de la CAI de l'avinguda d'Aragó 45 de Fraga, el passat 23 d'octubre. Les assemblees i les activitats de la Plataforma estan obertes a la participació de totes les per-

sones perquè les convocatòries són públiques. Fins ara s'han tractat casos sobretot de clàusules sòl, assegurances abusives associades a crèdits hipotecaris i participacions preferents. A cada assemblea, apareixen nous afectats i la majoria han patit abusos de la CAI, encara que també hi ha queixes de clients del Banc Sabadell-Caixa Penedès. Les situacions són molt variades, però, en general, la gent se sent estafada i poc protegida davant dels abusos de les entitats bancàries. Moltes famílies havien confiat en el banc de sempre, "de tota la vida", i ara veuen que per retirar una clàusula sòl de la hipoteca que els està ofegant han de preparar una demanda judicial perquè el banc no vol fer allò que li marca la llei.

El pas següent, és la preparació d'una demanda judicial col·lectiva contra la CAI i el Banc Sabadell-Caixa Penedès per les clàusules sòl abusives, els advocats ja hi estan treballant i els afectats no han perdut ni un gram d'ànim perquè, ben assessorats, saben que **Sí que podem!** **Plataforma de Suport a Afectats Per Entitats Bancàries de Fraga i Comarca**

e-mail:

apoyoafectadosporbancos@gmail.com

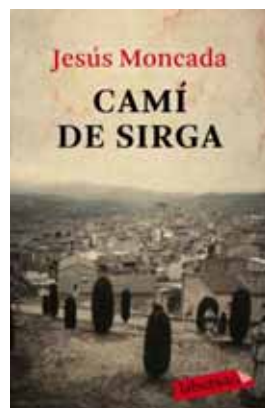
Facebook: plataforma de apoyo afectados por bancos

Actes pels 25 anys de *Camí de sirga*

CARME MESSEGUER

Amb la lectura de diversos passatges de *Camí de sirga* i les intervencions de la cantautora tortosina Montse Castellà, l'escriptora Rosa Regàs i Rosa Maria Moncada, germana de l'escriptor, es va celebrar a la Sala Goya de Mequinensa, diumenge 24 de novembre, el 25è aniversari de la primera edició de *Camí de sirga*, l'obra emblemàtica de Jesús Moncada.

Les lectures van córrer a càrrec d'alumnes del col·legi Maria Quintana, d'alumnes de la secció de Mequinensa de l'IES Bajo Cinca, i de membres del grup de teatre Garbinada, i van anar



acompanyades d'una projecció d'imatges seleccionades també per alumnes de la secció mequinensana de l'IES. Rosa Maria Moncada va destacar la llarga gestació de la novel·la, mentre que Rosa Regàs va assenyalar la capacitat de Moncada de crear un món literari autònom a partir de l'experiència de la realitat.

A més del de Mequinensa, la productora cultural Lo fardatxo ha gestionat dos actes més d'homenatge a Moncada: un a la Biblioteca de Tortosa (22 de novembre) i un altre a celebrar al Palau Moja de Barcelona (11 de desembre).

Secano Producciones, productora audiovisual

// JOSEFINA MOTIS

Secano Producciones és una productora audiovisual nova instal·lada a Binèfar que reuneix l'esforç de gent jove professional de diversos pobles de la Llitera que, un cop acabats els estudis, s'han unit en aquesta iniciativa. Aquest projecte reuneix periodistes, dissenyadors gràfics, realitzadors i experts en producció audiovisual, que al no trobar feina, han decidit crear-se'n la seva pròpia.

Es van juntar tres amics per fer un documental titulat *Tierra Solidaria* amb l'interessant tema solidari dels horts socials. Un dels impulsors de la productora Secano Producciones, German Puértolas diu que la idea d'aquest documental va ser l'inici per crear-la, docs a partir d'aquí van sorgir noves idees i nous projectes.

Així doncs, el documental *Tierra Solidaria*, que tracta dels horts socials, va ser la carta de presentació de la productora Secano Producciones.

Els horts socials es una iniciativa impulsada per la Plataforma Cívica de Binèfar, entitat formada per associacions, sindicats i partits polítics (Associació Albada, Joves Independents...IU CHA, PSOE, CCOO, UGT) amb la col·laboració d'empreses de la zona. Aquesta entitat va engegar el passat mes d'abril una

iniciativa que ha estat un èxit. Es tracta d'una sèrie de parcel·les de terra situades al terme de Sant Esteve de Llitera on persones amb risc d'exclusió social, parats sense ingressos, o altres casos d'extrema necessitat puguin cultivar els seus propis aliments.

S'havien previst 10 parcel·les individuals i una col·lectiva, però la necessitat ha fet que en fossin 15 i encara hi ha 9 persones en llista d'espera. Han dit que al terme de Binèfar, es posaran més terres a disposició. Aquestes parcel·les es cedeixen per un any amb la condició que no es poden comercialitzar els productes.

El documental de la productora tenia un guió amb un contingut ordenat, però també obert a improvisacions segons les declaracions de gent entrevistada. La imatge tan important per el reportatge ha estat perfectament treballada per Raúl Capdevila que és el càmera-realitzador de Secano Producciones. La resta de la feina, que correspon a la taula d'edició i al retoc gràfic, és responsabilitat de Carlos Marco, l'altre impulsor de la productora.

Aquesta iniciativa duen que era absolutament necessària a la zona, ja que el moment en què vivim és plenament audiovisual, del que hi havia



un buit a la comarca.

El documental es va estrenar a Binèfar el 11 d'octubre de 2013 a les 20:00 h al carrer Jacinto Benavente, n. 5.

Aquesta iniciativa engegada per aquest joves, –Germán Puértolas, Carlos Marco i Raúl Capdevila–, ha començat a publicar el seu material al nou canal que han creat a la plataforma d'allotjament de vídeos youtube:

<http://www.youtube.com/user/secanoproducciones/>

que els servirà per presentar alguns programes, tant per aconseguir espectadors, com per fer clients que vulguin encarregar algun projecte a la comarca.

La banda de tambors del Torricó celebrarà Santa Cecília amb ball i entrepans

// REDACCIÓ

La Banda de Tambors, Bombos i Cornetes del Torricó està preparant la celebració de Santa Cecília, patrona de la Música i dels músics, amb una vetllada de ball i sortejos per al dissabte 23 de novembre. La Banda porta celebrant aquesta onomàstica durant els últims anys amb una gran participació dels veïns del Torricó i comarca. Així, dissabte 23 de novembre hi va haver sessió de ball al Poliesportiu a partir de les 20:30 hores amb l'Orquestra París La Nit i, a partir de les 24:00 hores, va

continuar la festa amb el DJ Camp. Durant la nit el públic podrà sopar entrepans i carn i cansalada virada a la brasa així com adquirir begudes a la barra del ball, gestionada per integrants del propi grup de Tambors. A més, durant la nit es va sortejar un pernil i, durant el descans del ball, es va fer un bingo.

Assemblea i nou president

El passat 6 d'octubre, els socis de

la Banda es van reunir en assemblea per a preparar la nova temporada i en la mateixa es va renovar la Junta Directiva, sent triat Fernando Latorre com a nou president de l'entitat. Lourdes Cristóbal, l'antecessora en el càrrec, seguirà a la Junta de l'associació en el càrrec de secretària. Després de l'Assemblea General de Socis els assistents van celebrar una menjada de germanor, on el bon ambient i el bon humor van ser constants durant tot l'esmorzar.

La Xocolateria Brescó a Barcelona

// CARLES SANCHO

La xocolateria de Benavarri de la família Brescó va inaugurar este estiu a Barcelona una àmplia botiga per oferir els seus tradicionals i artesans productes que elabora als clients del Principat. El negoci es troba situat en el número 48 del carrer Casp, a l'Eixample, en un dels baixos d'un dels edificis més emblemàtics construïts per Antoni Gaudí, la casa Calvet. Estança propietat d'un industrial tèxtil on havia situat en la part baixa la fàbrica i damunt l'habitatge familiar; amb una magnífica frontera modernista on destaquen les decorades balconades de l'arquitecte reusenc que va obtenir el premi de construcció el 1900 atorgat per l'Ajuntament de Barcelona, segons pot observar-se en el detall del ferro forjat.

El local conserva encara les bigues de ferro de l'antiga fàbrica tèxtil on ara s'ha habilitat com a comerç i s'ha transformat en una moderna i luxosa xocolateria i cafeteria. L'estança molt àmplia i còmoda, pintada de blanc per destacar el color de la xocolata dels expositors, ens ofereix els seus variats productes dolços, ben disposats amb uns aparadors espectaculars i una presentació exquisida. Unes taules i ca-

dières amplien la botiga com a cafè on es poden degustar allà mateix els seus variats productes artesans. El personal de la xocolateria, molt cordial i agradable, facilita la perfecta atenció al públic com hem pogut comprovar en la nostra recent visita. Uns panells a la paret ens donen informació de la història de l'empresa tradicional de Benavarri i de l'elaboració de la xocolata. És el primer comerç que obre la família Brescó fora de la Ribagorça, i ho fan precisament a Barcelona perquè consideren que esta ciutat és una bona marca publicitària per fer una bona difusió dels seus productes d'alta qualitat i especialització, relacionats amb la xocolata i els dolços, d'una gran varietat de gustos: trufes, medallons, rajoles, bombons, torrons, maies, llosetes, crema... Un total de quasi 350 productes que s'adapten al públic més exigent.

La família Brescó, originària d'Alentorn –la Noguera– va arribar a Benavarri a principis del segle XIX i des de mitjans d'aquell mateix segle elabora productes artesans de xocolata. Primerament establerts al



Xocolateria Brescó al carrer Casp de Barcelona
CARLES SANCHO

centre de la vila, on hi tenen l'obra-dor, a prop de l'església, després van ampliar el negoci a una botiga al costal de la carretera N-230, concretament en el quilòmetre 68. Això ha fet que sigui una parada obligada per als conductors que des del sud es dirigeixen cap als Pirineus. La qualitat dels productes són en reclam per a repetir la parada i fer-ne difusió als amics i familiars. I, de fet, molts barcelonins ja coneixien la botiga tradicional ribagorçana que ara, a prop de casa, els serà més fàcil la seua fidelitat i gaudir dels seus productes tradicionals. L'empresa Brescó compta amb 15 treballadors i l'expansió cap al Principat demostra la viabilitat de la seua economia en l'actual temps de crisi.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Dones! // Ramon Sistac

No negaré –res més lluny de la meua intenció– que en el món el fet de nàixer mascle no siga encara un avantatge. Encara que molt relatiu perquè, de la preponderància real o simbòlica dels mascles sobre les femelles, de la “invisibilitat” de les dones, de les relacions ancestrals de poder lligades al rol sexual... jo no n'ompló pas l'olla. I, al capdavant, tampoc no era pas la meua intenció haver nascut home, de classe mitjana i, això sí, nació oprimida (i blanc, i europeu...). És més: tinc el convenciment que, en una societat no prou igualitària, n'ix perden tothom, i jo també sóc *tothom*. Crec fermament que no som prou conscients que si la nostra espècie presenta un grau molt petit de dimorfisme sexual deu ser per alguna cosa. El concepte d'igualtat de sexes és evidentment cultural, i un punt d'arribada de l'evolució social humana, però és que fins i tot físicament ja hi estem predisposats: la notable possibilitat d'intercanvi de papers entre homes i dones no és res més, en definitiva i al marge d'altres consideracions d'ordre ètic, que una potent estratègia evolutiva, la mateixa que ens ha portat a l'èxit en el Planeta. Pel contrari, la immobilitat absoluta d'eixos rols ens portaria al col·lapse. Només

cal comparar com són en est aspecte, dit siga amb tot el respecte per la diversitat, els grups humans que han assolit els nivells més alts de progrés i confort amb aquells que romanen ancorats en la nit de la ignorància.

Criat en un univers bàsicament masculí, cap a finals de l'adolescència vaig entrar en un altre de ben diferent. Des d'aleshores, tant en la meua vida professional (primer com a estudiant i després com a professor) com en la privada, he estat gairebé sempre i majoritàriament entre dones i, sense cap animadversió cap als homes (crec), no ho canviaria per res del món. Només lamento la infantesa robada, condicionada per la consuetud, el franquisme i els capellans, en un ambient familiar i escolar dominat pels homes. Què en vaig traure? Que ma mare, per ser xiqueta, no m'ensenyés a cosir ni a cuinar (on aniríem a parar!). En el primer camp, continuo igual de negat que el primer dia. En el segon, tot i haver conviscut amb aquella gran cuinera, em vaig haver d'espavilar tot sol. Hi sóc totalment autodidacta. I, com un pollet que aprèn a volar mancat de la mare, no puc aconseguir que no se m'obra la pilota dins de l'olla.

Escena humana... a *Episkenion*

// MARTA MOMBLANT RIBAS

La revista digital de teatre *Episkenion* naix des de València de les cendres d'una altra gran fita, *Stichomythia*, de la que els seus components humans se'n senten hereus tot i que no estrictes continuadors. *Episkenion*, en contrast amb la seva predecessora, és una revista que es gesta fora de la Universitat però amb decidida vocació universitària. Per tant, emmirallada en l'au Fènix, podem dir d'*Episkenion* que gràcies a l'esforç titànic i altruista del seu comitè de redacció compost per Remei Miralles Tomás, Rosa Sanmartín Pérez i Josep Lluís Sirera Turó es tracta d'un colós renaixement. I és que: *Nunca es siempre en teatro*.

En un total de dues-centes setanta pàgines hi ha reunits un comitè científic de vint-i-cinc components d'universitats de tot el món, partint de tot l'estat Espanyol –entre ells Mercè Saumell i Àlex Broch de l'Institut del Teatre de Barcelona als qui destaquem aquí tot pagant el deute que la influència tan pròxima de la seva tasca ens representa–, seguint per altres principals universitats d'Europa, Hispanoamèrica i els Estats Units, i amb més d'una vintena de col·laboradors encarregats de sis grans seccions, *Artículos*, cinc estudis crítics teatrals pròpiament dits; *Experiencias*, dues de les tres que s'exposen sorgides del seu entorn més immediat, la Comunitat Valenciana: *Teatro de lo Inestable* i *Francachela Teatro*, que en erigir-se teatre instrument de denúncia social, transcendeixen tota sort de localismes; *Testimonios*, amb la profunda i estimulante entrevista que Robert March entaula amb Juan Mayorga; *Hemeroteca* amb la que ens obsequia el mateix J. Lluís Sirera i el dramaturg Rodolf Sirera amb el seu *Teatro Español 1978-1992* damunt el qual ja en feia reflexió i crítica l'any 1993; *Textos*, la secció que donarà cabuda a peces escèniques que, a més del seu interès pel propi valor dramàtic, ho siguin també per l'aposta als llenguatges renovadors: tres en són en aquest primer número, una d'elles, l'eloqüent dramaturgia de Julio Fernández Peláez, i les altres, parafrasejant la decidida voluntat que es manifesta des de l'editorial de fer una revista oberta a totes les llengües de la península, son dos textos escrits en català: l'un des de UK, el del sempre paradigmàticament provocador –estèticament i intel·lectual– treball de John London, i l'altra, el d'una servidora sota signant d'aquesta *Escena Humana*; I per acabar, contundents *Reseñas* de textos dramàtics. A la revista pròpiament dita, però, que pot ser descarregada a la web oficial www.episkenion.com, encara hi ha entrada a una setena secció que gaudeix de vida pròpia: *No somos crítico@s*.

El repte és gran, tal i com diu en Josep Lluís Sirera en la declaració de les directrius científiques que exposa al seu brillant pròleg *Por los caminos del teatro*, ja que fora de la comoditat de l'àmbit acadèmic que oferia fins ara la Universitat de València, hi ha des d'*Episkenion* la condició de mantenir el rigor acadèmic dels articles seleccionats i el risc dels textos dramàtics que aquí es publiquen. Tot plegat sense deixar de ser conscients de la problemàtica que suposa l'escassetat de revistes acadèmiques especialitzades en investigacions teatrals a l'hora de fer públics estudis sobre el teatre hispànic i llatinoamericà contemporanis. Estudis, segueix establint J. Lluís Sirera, que han de contribuir a nodrir el nostre coneixement i a enriquir la pràctica escènica propiciant noves lectures crítiques i encetant nous debats. Un dels quals, i en tot cas el que avui destacarem en la nostra *Escena humana*, és el per què des d'*Episkenion* es vol afrontar tal risc, i la



Fragment de la coberta del primer número de *Episkenion*

resposta queda contundentment servida en plasmar els moments paradoxals que viu la vida teatral espanyola, i en particular la Valenciana, essent aquesta, lògicament, la que els queda més a prop, en tant la crisi econòmica i social del moment castiga cruament a tots els professionals del teatre, guillotinant un bell munt d'iniciatives alternatives a l'institucional. I amb tot, des d'*Episkenion* s'obre una petita esclatxa per la que s'ha d'escolar una brisca ni que sigui feble, d'oxigen, amb la que s'enalteixen l'esforç dels que tossudament creiem en una altra manera de concebre i d'expressar l'escena. Des d'*Episkenion*, queda, doncs, declarat que davant aquesta situació, havien de fer el possible per ajudar a la professió teatral, brindant-los-hi una plataforma crítica i compromesa amb la seva tasca; una plataforma que permeti visualitzar iniciatives, d'altra manera condemnades, tot i el seu interès, al silenci.

En consideració a aquesta deferença, no ens queda més que agrair pregonament a tota la formació d'*Episkenion* que se'ns rescata del crematori en vida que és el mutisme, la no existència, i ens posi, d'aquesta manera, damunt l'Escena Humana.

Moncada dibuixant i fotògraf

// LLUÍS RAJADELL

L'editorial aragonesa Prames i la catalana Edicions 62 acaben de traure al carrer una nova edició de la darrera novel·la de Jesús Moncada, *Estremida memòria*, amb la particularitat que està il·lustrada amb els dibuixos del propi autor. Moncada era, a més d'un excepcional escriptor, un gran pintor, dibuixant i fotògraf.

També l'editorial Prames ultima un llibre sobre l'obra fotogràfica de Jesús Moncada i la del seu pare, Josep. El volum, de 204 pàgines, inclourà 150 fotos de Mequinensa repartides a mitges entre els Moncada pare i fill. Estarà al carrer a meitat de novembre. El títol previst, que encara podria variar, serà 'Mequinensa: vila, aigua i gent'. El pròleg correrà a càrrec del també escriptor mequinensès Hèctor Moret.

El director de Prames, Chesús Aragüés, explica que les fotos de Josep Moncada reflecteixen la gent i els paisatges de Mequinensa. Les de Jesús mostren els racons de la vila mi-



nera poc abans de quedar abandonada sota les aigües del pantà.

Aragüés explica que les fotos dels Moncada les tenie guardades la germana de Jesús, Rosa Maria, a Barcelona. Estaven en un bon estat de conservació relatiu, en uns casos s'havien passat a paper i, en altres, en-

car es guardaven en negatius. Per primera vegada eixiran a la llum pública i ens mostraran una faceta desconeguda del més gran escriptor que ha donat la Franja.

L'excel·lència de l'obra de Jesús Moncada en l'àmbit catalanoaragonès i, en especial, en les terres de l'Ebre, ha animat a la Diputació de Tarragona a organitzar l'exposició *L'univers creatiu de Jesús Moncada*, que es pot visitar al campus de la Universitat Rovira i Virgili de Tortosa fins al 20 de desembre. La mostra repassa la trajectòria literària de Moncada i els principals elements que l'inspiren. Consta de 16 plafons amb fotografies i textos de l'escriptor.

El muntatge coincideix també amb el 25 aniversari de la principal obra de Moncada, *Camí de sirga*, que recrea els darrers anys d'existència de l'antiga vila de Mequinensa. El full informatiu de *L'univers creatiu de Jesús Moncada* qualifica esta novel·la com "una de les obres més importants de la literatura catalana actual".

10 anys de Voluntariat per la llengua

// CARLES SANCHO

El 21 de novembre ASCUMA va ser convidada a la commemoració dels 10 anys del Voluntariat per la llengua que es va celebrar a la fàbrica Moritz a la Ronda de Sant Antoni de Barcelona. A l'acte hi van participar molts dels col·laboradors del programa de l'àrea barcelonina. Hi va haver actuació musical, una petita mostra de teatre, alguns exemples significatius de voluntariat i la presentació d'una web que dona suport a la iniciativa abans del parlament del conseller de Cultura Ferran Mascarell per agrair la implicació de la societat en el compromís per la llengua catalana.

Voluntariat per la llengua és un programa per practicar català a través de la conversa. Es basa en la creació de parelles lingüístiques formades per un voluntari, que



parla català fluidament, i un aprenent, que en té coneixements bàsics i vol adquirir fluïdesa.

El programa va néixer l'any 2003 i ja hi han passat gairebé 80.000 parelles. És un programa reconegut

Commemoració dels 10 anys de Voluntariat per la Llengua
CARLES SANCHO

per la Unió Europea i adoptat a l'Aran, Perpinyà, Andorra, el País Valencià, les Illes Balears i, també, a Bolzano (Itàlia), Flandes (Bèlgica). Com podeu comprovar a l'Aragó encara no ha arribat.

Merxe Llop presenta a Saragossa la seua novel·la en castellà

// MÀRIO SASOT

El passat dimecres 13 de novembre es presentava al Casal de la Dona de Saragossa la novel·la de Merxe Llop *Eco en la oscuridad*, versió castellana de l'obra homònima que va guanyar el premi Guillem Nicolau 2010, editada dins de la col·lecció "Sueños de tinta" per Mira Editors.

Participaren a l'acte, des de la taula, a més de l'autora, l'editor Joaquín Casanova i la tècnica en Educació del Casal de la Dona de l'Ajuntament de Saragossa, Pilar Laura Mateo.

Casanova incidí en els aspectes més realistes de la novel·la, fins al punt que moltes de les anècdotes que surten al llarg del seu argument les havia viscut a la seua infància.



Pilar Laura Mateo definí com a "leïth motiv" de la novel·la "el poder curatiu de la paraula", considerada aquesta com una eina alliberadora.

Quant a la trama argumental, P. Laura Mateo la qualificà com "una suma de relats que s'entrellacen, una

Joaquín Casanova, Merxe Llop i Pilar Laura Mateo
JOSÉ LUIS MORTE

mena de 'Mil i una nits' amb una Sherezade muda".

També va fer al·lusió al caràcter esperançat i positiu de la majoria dels relats que componen en text, al que qualificà com "un cant a la vida com a valor suprem".

L'autora va agrair les paraules de Mateo i Casanovas, així com l'ajut que va rebre en la confecció i traducció del llibre per part de moltes persones amigues, que figuren en el capítol d'agraïments d'aquesta nova edició. També explicà com va anar confeccionant lo llibre "a partir d'històries reals que anava anotant des de feia temps en els meus quaderns".

L'acte es va concloure amb una lectura de textos de Merxe a càrrec de la seua filla, Marta Castelló, acompanyada a la guitarra pel marit d'aquesta, Alberto Martín.

Europa interpel·la el Govern d'Aragó per la nova Llei de Llengües

// MÀRIO SASOT

L'eurodiputat per Aliança Lliure Europea (ALE)-Verds, el cors François Alfonsi va estar el passat 7 de novembre a Saragossa, invitat per CHA, on mostrà la seua preocupació per la feble situació en la que es troben les llengües minoritzades d'aquesta regió després de l'aprovació d'una Llei de Protecció que ni tan sols respecta el nom d'aquestes llengües: l'aragonès i el català.

François Alfonsi és el co-director de l'intergrup de parlamentaris sobre llengües minoritzades i autor de l'*Informe sobre les llengües europees amenaçades de desaparició i la diversitat lingüística a la Unió Europea*, que va ser aprovat el passat 11 de setembre amb el 92% dels vots del ple del Parlament Europeu, inclosos els diputats del Grup Popular Europeu.

Alfonsi va mantenir pel matí una entrevista a les Corts aragoneses amb el president de CHA, José

Luis Soro, el qual denuncià el "lingüicidi" que suposa la Llei de Llengües aprovada pel PP PAR a Aragó i anuncià que el seu grup polític no deixarà de presentar iniciatives fins que el Govern d'Aragó rectifiqui. A continuació, en una entrevista mantinguda amb el director General de Política Educativa, Manuel Magdaleno, François Alfonsi recordà al Govern d'Aragó que ha de complir amb la Carta de les Llengües Minoritàries i amb les recomanacions d'Europa, que demanen més protecció de la realitat trilingüe d'Aragó.

L'eurodiputat d'ALE-Verds havia sol·licitat una entrevista amb la presidenta d'Aragó, Luisa Fernanda Rudi, per tractar aquest tema i ni ella ni cap altre membre del govern va tindre el detall de rebre'l.

Per la tarda, en una xerrada que l'eurodiputat Alfonsi va donar a la



François Alfonsi amb Chesús Yuste
FUNDACIÓ GASPAR TORRENTE

sala d'actes del Museu Camon Aznar, organitzada per la Fundació Gaspar Torrente, recordà que la situació de les llengües amenaçades a Europa és un problema propi d'Europa, no sols del país on es troben aquestes llengües, i anuncià que aviat hi haurà finançament europeu per posar en marxa mesures de protecció i difusió d'aquestes llengües.

Florencio Nadal, històric alcalde de Tamarit

// JAVIER ORTEGA

Florencio Nadal Escalona, històric alcalde de Tamarit de Llitera amb gairebé quatre dècades en el càrrec, va morir el passat 26 de setembre als 91 anys en ser atropellat per un vehicle mentre travessava el carrer.

Era molt conegut i estimat en aquesta localitat d'Osca i en tota la comarca, tal com va quedar reflectit en el multitudinari enterrament, amb la presència de veïns, representants institucionals i dels partits polítics, així com d'alcaldes i regidors de la zona.

Havia nascut a Tamarit de Llitera el 15 de gener de 1922. Difusor de la figura de Joaquín Costa, defensava com ell l'agricultura i els regadius. Va ser fundador de la Cooperativa Lechera de la Litera, així com president de la cooperativa fruitera comarcal. Assegurava que sentia verdadera passió per l'agricultura i fins al darrer moment es va ocupar de l'hort que tenia. Igualment va ser secretari del consell rector del grup d'electricificació de la Llitera. Va col·laborar en l'elaboració del llibre *El Canal de Tamarite*, publicat per l'Asociación Amigos de Tamarite.

Florencio Nadal va ser alcalde de Tamarit en dos èpoques, de 1950 a 1974, i després, ja mitjançant eleccions, de 1979 a 1991. També va ser diputat

provincial fins a 1995 així com un dels fundadors de la Mancomunitat de la Llitera el 1986.

Era un polític veterà que va començar la seua trajectòria a la UCD i, un camí dissolta aquesta formació, es va afiliar al PAR. Florencio Nadal va resultar escollit alcalde de Tamarit en els primers comicis municipals de 1979 en les files d'UCD. Aquesta formació va obtenir sis regidors enfront dels cinc de dos agrupacions independents. Va repetir en el càrrec en les dos legislatures següents fins a 1991, ja a les files del PAR.

En els anys com alcalde va impulsar nombroses obres i millores en el municipi tant en sanitat, escoles noves, com en cultura, esports, comunicacions i indústria.

A la Diputació d'Osca va ser vocal de la Comissió de Cooperació i Obres, així com portaveu del PAR. En diverses ocasions va integrar les llistes d'aquest partit a les Corts d'Aragó.

El novembre de 2004, amb motiu de la celebració del Dia de l'afiliat, que va tenir lloc a Osca, el PAR li va retre un homenatge junt a d'altres militants veterans. En el cas de Florencio Nadal perquè "va ser alcalde de Tamarit de Llitera durant dècades



Florencio Nadal
DARIO DEL
ALTOARAGÓN

i diputat provincial, tot deixant un record inesborrable per la seua feina en ambdós institucions". Encara que retirat, "es mantenia molt atent a l'activitat política, en especial de la seua vila i comarca".

U12

Camí de Sirga i Estremida memòria // Esteve Betrià

És un fet inqüestionable que, si parem atenció a la difusió i influència de la seua obra, Jesús Moncada és un dels més destacats escriptors catalans del segle XX. El novel·lista mequinenès compta amb un conjunt d'obra prou dens i extens; amb tot, cal dir que sembla que sovint només siga altament valorat per un dels seus llibres, com si tan sols l'hagués encertada de ple una sola vegada, cosa que resulta tan discutible com clarament injusta. Tanmateix, no hi ha dubte que la novel·la *Camí de sirga* –Premi Joan Crexells de narrativa de 1988 i Premi Crítica Serra d'Or de novel·la de 1989– és una fita en el cànon de la literatura contemporània catalana; i, també, que sovint alguns dels seus contes són qualificats com a modèlics i memorables, alhora que resulten ineludibles en tota antologia històrica de contes catalans contemporanis que aspire a ser rigorosa i canònica.

D'ençà de la mort de Jesús Moncada, han estat portades a escena en diferents ocasions adaptacions de part de les seues obres, en especial de les col·leccions de contes així com d'alguns aspectes i fragments de *Camí de sirga*. En paral·lel, tam-

bé s'han donat a conèixer facetes no prou conegudes del seu món creatiu, com ara la fotografia i, en especial, el dibuix i la pintura, a través múltiples exposicions i d'algunes publicacions en volum.

Aquesta tardor, han estat diversos els actes celebrats per commemorar el 25 aniversari de la publicació –el febrer de 1988– de la primera novel·la de Jesús Moncada. Ara bé, *hic et nunc*, vull ressaltar la importància de la nova edició –il·lustrada amb dibuixos de l'autor– de l'altra novel·la d'escenari clarament mequinenès, *Estremida memòria*, perquè sens dubte es tracta també d'una fita en el cànon contemporani català i que sens dubte l'atzar –en coincidir en el temps amb la commemoració dels 25 anys de la primera edició de *Camí de sirga*– ha fet que no haja estat prou ressenyada, tot i tractar-se d'una obra clau en la narrativa de Jesús Moncada, una novel·la que, com la primera, obtingué en el seu moment el reconeixement de la crítica especialitzada en guardonar-la amb el Premi Joan Crexells de narrativa de 1997 i el Premi Crítica Serra d'Or de novel·la de 1998, totes dues distincions atorgades a obres publicades.

800 aniversari del Monestir d'Escarp

// CARMÉ MESSEGUER

Malgrat la pluja, el públic va omplir de gom a gom el centre cívic de La Granja d'Escarp amb motiu de la inauguració dels actes de celebració del 800 aniversari de la fundació del monestir de Santa Maria d'Escarp, un monestir cistercenc, ara parcialment en ruïna, proper a l'aiguabarreig del Segre i del Cinca.

Van presidir l'acte l'abat de Poblet –en tant que monestir cistercenc–, els alcaldes de La Granja i de Massalcoreig, la vicepresidenta de l'Institut d'Estudis Ilerdencs i la granjolina Maria Jesús Llaveró com a coordinadora dels actes del 800 aniversari. Com va explicar la coordinadora, la commemoració no té com a objectiu la restauració del monestir –actualment en mans privades– sinó la promoció d'un espai històric i cultural que agermana els dos municipis del Segrià –el monestir es troba actualment en el terme de Massalcoreig alhora que és l'origen del de La Granja– i la rellevància històrica del qual va superar en certs moments els límits comarcals. La coordinadora dels actes va anunciar que se succeiran diverses activitats per commemorar l'aniversari –des de les més acadèmiques fins a les de caràcter més popular– que s'aniran desvetllant



oportunament.

Tot seguit els doctors en Història medieval Joan Busqueta i Joaquim Salleras van impartir dos conferències en què es va situar històricament la fundació del monestir –per donació de Pere el Catòlic– i el detall del seu temps d'esplendor fins

Monestir
d'Escarp

que, esdevingut hospital de pobres, va entrar en decadència al segle XIV, en temps de Jaume II.

Va posar fi a l'acte l'actuació del quintet de vent Sul Tasto Quintet, de components de l'Orquestra Simfònica Julià Carbonell de les Terres de Lleida.

NO SOM D'EIXE MÓN

...la pluja no sap ploure // Francesc Ricart

En un *facebook* vaig penjar que la pluja, per una vegada, ha sabut ploure. Vull dir que nostrosenyor, desdient la cançó de Raimon, va fer bé d'abocar aigua a borts i barrals a Fraga el dissabte 16 de novembre, el dia de la manifestació anunciada per la colla que es fa dir “No hablamos catalán” i per Rolde Choben que van comptar, diuen, amb dotzenes (!) d'entitats i amb molts comitès locals del PAR. *Superbe!*

Anunciaven que eixien a “manifestar nuestro aragonesismo y a denunciar la manipulación de la Historia del Reino de Aragón que se hace por parte de las instituciones catalanas”. Quines preocupacions i quines declaracions, si més no, les que va ensenyar el Telenotícies, on el portaveu lloava l'èxit de la convocatòria i la raó incontestable dels enunciat. Per cert que a les imatges i a les fotografies mostrades a la xarxa mai no arribes a veure cap gernació tot i la rastellera de noms de suposades associacions amigues.

Com poden anar pel món amb aquests arguments, amb les motxilles tan buides o, més encara, amb sacs d'espart plens d'en-

gany amb els quals aquesta gent vol convèncer els conciutadans de les nostres comarques (els fa urticària denominar-les Franja). Ens volen convèncer, diuen, que no parlem cap llengua: un cas únic en el món mundial. Prefereixen fer-nos caure en la iniquitat, en el buit, abans d'acceptar que a la Franja de Ponent compartim la llengua catalana que parlem amb més de 10 milions de persones, en un àmbit lingüístic on viuen gairebé 15 milions d'habitants.

Un compartiment que es fa evident en actes, com el dels XVII **Premis Josep Galan de l'IEBC**, amb el reconeixement a l'IES Baix Cinca per la participació en el projecte ARCE, en el qual es fa la difusió de l'obra de Jesús Moncada i Desideri Lombarte, una difusió que se suma a la de les obres d'altres grans escriptors catalans de les altres parts de l'àmbit lingüístic, altrament dit PPCC, com la capçalera d'aquesta pàgina.

Aquest altre dissabte de novembre, a Torrent de Cinca, no hi va ploure i tot el dia va fer un fred ben sa, com toca per aquestes terres. Que n'aprenquem!

La riquesa d'Aragó

// CARLES ANDREU

Una xiqueta, tota ella encara innocència i picardies, amb los agüelos i los pares a la tele-visió la realitat escodrinave: juntets escoltaven los politi-si-entífics del moment platicar sobre la seua parla que ella tan bonica i funcional trobave des de que estave al ventre de la mare –se pot dir– i com, imaginar no podie, que gent gran i educada la seua llengüeta natural posar en perill volie parave molt intencionada la orelleta i amb los ulls ben oberts llegie dels politi-si-entífics en pantalla: les paraules i les poses, les entonacions i les maneres, les mirades i ganyotes... ah! i los tonos i los dejes! i en lo seu posat seriós endivinar se podie que, com los grans de casa seua, tampoc ella los otorgave ni un pelet de confiança. I tan parlantxina, ara, mutis a la gàvia s'adonave del poder desmesurat que pareixien tenir eixes persones i lo silenci inhabitual del corro familiar li confirmave que una cosa tan sencilla com la coexistència amistosa de les tres parles del gran territori del seu Arago, que ella portave al cor, problema posave! I pareixie que molt gros! Jo, per a mi, racionave ella, gràcies a la mestra d'escola –tot s'ha de dir– este dilema ja l'he esbandit : Tenir tres parles mos fa més rics! I pensave en aquell savi del que va parlar la senyoreta i del que ara no recordave lo nom, aquell que després de correr molts països i entrar i caminar per un gran munt de llibres va concloure que qualsevol llengua humana és cosa tan tendra i delicada que s'ha de protegir. En oir, a la escola, estes paraules la xiqueta moltes coses va sentir. I ara que, mirant la televisió, l'informaven que dos llengües de la seua terra en perill estaven de perdre lo seu viure i seu morir per dintre se sentie bollir! Serà possible! En estes estave la menuda quan los politi-si !-entífics de la tele manar li van de callar i no pensar –a n'ella com al mon enter– i d'escoltar: «De ahora en adelante la lengua dicha Catalan de la Franja o sea de Aragon se dirà: Lengua Aragonesa Propia del Area Oriental, es decir: LAPAO!». –OH! NO! va exclamar sense poder-se contenir la monadaa. –Tsss! Van fer les grans persones. «Y el aragonés del Pirineo llevará por nombre : « Lengua Aragonesa Propia de las Areas Pirenaica y Prepirenaica, és decir: LAPAPYP!». La xicoteta en sentir este nom per una llengua de la seua terra no va poder la risa contenir i en vore que lo seu riure als grans s'encomanave, se va posar a canturrejar a la manera del caribe colpin lo ritme sobre les cuixes: «LAPAO-LAPA-LAPA-LAPA-PYP-PYP! LAPAO-LAPA-LAPA-

PYP-PYP! PAO-PAO! LAPA-PYP-PYP-PYP PAO-PAO...PAPYP! PYP ! PYP PAO PAO PYP PYP PYP!... MAAAMMBO!».

I van riure tos un momentet que se la pegaven quan un d'ells va tallar la tele, segurament lo pare, que això que li tocaren la llengua...

a n'ell lo posave a... a rabiari... Vage que no ho podie suportar!

–Esta gent no té por al ridícul universal! Lo món sencer mos està mirant i se fot de nates tots! Va explotar.

–Vai! No n'hi ha per a tant! Quan perdran les eleccions la proxima volta, tot tornarà a ser com ara, va minimitzar lo iaio.

–Això ho dius tu! Esta volta no va en broma que Catalunyaaaa... vol parir... què, prenyada de fa segles, la criatura vol sortir!

–I la mare va afegir : «Si! I que no se'n parlo més!».

–Aixina, no se pot viure, desbatejant i rebatejant unes llengües més velles que Matusalem... per favor! se va desfogar la iaia. Què llengua diu que parlaré jo?

–Tu, lo LAPAO!

–Ui, mareee! Lo Lapao! Pero que la llengüa de qui és, a vore, que me ho diguen...

–De la gent.

–De tothom.

–I de cadascú.

–Entonces per què hi fiquen mà? Ridiela! Per a que mos enfrontem los uns als altres... «divide y venceras» recorde lo iaio.

I, vet aci que, aprofitant d'un silencienc pren la paraula la cria per la primera volta en la seua vida en un assumpte tant greu i que només ha incumbit sempre a la gent gran!

–No mos barallem, jo poso una pregunta com mos demane de fer la mestra: tres llengües tenim al territori, aixi que, si la LAPAO esdevé la llengua aragonesa oriental de la Franja i la LAPAPYP la llengua aragonesa septentrional del Pirineu, què nom ha de portar la llengua castellana d'Aragó, que pobra ben soleta s'ha quedat! Se deu morir d'enveja sino de soledat!

Los adults, sorpresos, que no ho han pensat aixina ni de bon tros, se miran la cria somrients i admiratius... és que és tan espabilada!

–I tu com ho resoldries, sentències? Questione intrigada la mare.

–Ja que tenim tres llengües –diu ella satisfeta per l'audiència que li presten los de casa– lo més just, a mi me semble, és que s'han de batejar les tres, o no batejar-ne cap... cap ni una, no tos pareix? Democràcia, a mi la escola m'ha après, que se trate d'igualtat! O no?

Com a la familia, bocavadada, li pareix tan sensat lo seu parlar, tots a una la provoquen amorosos: «Bateja-la tu que eres tan templada!». La menuda no s'arrede.

–Jo li posaria allo més adequat, diu, ja que si mo'ls escoltem bé, la llengua castellana només se pot intitular « Lengua Aragonesa Propia del Area Occi-den-tal », és a dir, la LAPAO.

–Vai, tonteta, que la nostra, no se diu aixina, ja, LAPAO !? li espeten alhora la mare i l'agüela.

–Ja ho sé, pero com en català la paraula llengua té una LL que no han utilitzat per a la llengua nostra, los donem gratis eixa «le» que no saben a on posar, i en lloc de LAPAO la llengua d'ells, per distingir les tres llengües, LLAPAO se dirà.

Pares i agüelos, tan van riure, que los van fer falta uns minutets per a que adonar-se pogueren que la cria tenie no solament picardies sino tamé molta rao! I la nena, veient que esta volta se la escoltaven de verdat, va traure de no se sap que raco del seu esperit una d'aquelles frases curtes que ho diuen tot:

–No hi ha llengües petites! Ni per allà ni per aci!



Diablets de Sant Antoni a la Freixneda

C O M A R C A D E L
matarranya

Comarca del Matarranya, un territori, un compromís,
amb la cultura i el patrimoni